

مدیریت مسجد

نورالله حیدری

چکیده

نگارنده نخست نقش مدیریت را چنین بازگو نموده؛ مدیریت که عده‌ای آن را ذاتی و عده‌ای دیگر آن را اکتسابی می‌دانند و بر همین اساس آن را هنر و یا علم و دانش خاصی تعریف می‌کنند. در يك تعریف جامع‌تر آمیزه‌ای از علم و هنر محسوب شده، که از ادوار گذشته بشری تا عصر حاضر به اقتضای هر زمان مورد توجه ابناء بشر بوده و در عصر کنونی به یکی از ضروری‌ترین نیازهای بشریت مبدل گریده، بطوری که یکی از مولفه‌های بسیار مهم که جوامع مختلف را بر دیگری برتری می‌دهد نحوه و میزان نگرش و کاربرد شیوه‌های مدیریت است.

امروزه عنصر مدیریت شایسته بر منابع مادی و هدایت نیروی انسانی، محور رشد و بالندگی معرفی می‌شود که حتی در يك شرایط نابرابر مادی و طبیعی، مدیریت صحیح و موثر، عامل تعیین کننده در تعالی و ترقی جامعه محسوب می‌شود آنگاه در مورد ساختار پیشنهادی مدیریت مسجد؛ مدیر اصلی مسجد را امام جماعت آن دانسته و او را به همراه هیئت امناء مسجد که متشکل از افراد متدین، علاقه‌مند و خوش اخلاق هستند کادر رهبری مسجد معرفی و مسئول پایگاه بسیج مسجد، هیئت مذهبی، مسئول کانون مسجد و خادم مسجد را به آن افزوده و در پایان بر ویژگی‌های شخصیتی و توانایی‌های علمی و مدیریتی امام جماعت، تقسیم وظایف بین هیئت امناء و مسئول بسیج و بر وجود يك خواهر به عنوان مسئول امور خواهران و يك جوان به عنوان مسئول امور جوانان

تأکید نموده است.

مقدمه

مدیریت که عده‌ای آن را ذاتی و عده‌ای آن را اکتسابی می‌دانند و بر

همین اساس

آن را هنر و یا علم و دانش خاصی تعریف می‌کنند، در يك تعریف جامع‌تر آمیزه‌ای از علم و هنر محسوب شده که از ادوار گذشته بشری تا عصر حاضر به اقتضای هر زمان

مورد توجهٔ ابناء بشر بوده و در عصر کنونی به یکی از ضروری‌ترین نیازهای بشریت مبدل شده است به طوری که یکی از مولفه‌های بسیار مهم که جوامع مختلف را

بر

دیگری برتری می‌دهد، نحوه و میزان نگرش و کاربرد شیوه‌های مدیریت است.

بدون تردید وجود عنصر هدایت مؤثر نشانگر آن است که با وجود يك مدیریت کارآمد و اثر بخش، جامعه و مجموعه انسانی از حضيض فقر و وابستگی به اوج شکوفایی و استقلال صعود و با فقدان آن، جامعه به سراشیبی انحطاط سقوط می‌کند.

شاید روزی وجود منابع مادی، مالی و طبیعی به عنوان محور رشد و

بالندگی فرد

و جامعه محسوب می‌شد، ولی امروزه عنصر مدیریت شایسته برای هدایت منابع مادی

و نیروی انسانی، محور این رشد و بالندگی معرفی می‌شود که حتی در يك

شرایط نابرابر

مادی و طبیعی، این مدیریت صحیح و مؤثر است که عاملی تعیین کننده در تعالی و ترقی

جامعه است.

گرچه قاطبه اصحاب قلم و اندیشه، تلاش می‌کنند پیدایش چنین دانشی را

مانند

بسیاری از دانش‌های دیگر، به مغرب زمین منسوب سازند و ملت‌های شرقی را

دنبالرو

آنان معرفی کنند، ولی طریق انصاف نشان می‌دهد، زایش و پیدایش غالب

دانش‌ها،

در شرق عالم بوده و مغرب‌زمین در قرون اخیر در کاربست و کاربردی کردن مواردی

از

آنها، قدمهای چشمگیری برداشته است.

بدون شك اهتمام آنان قابل تحسین و تقدیر است، ولی باید بدانند که اگر

معارف

شرقی را نمی‌گرفتند، هرگز به این جایگاه صعود نمی‌کردند. غنی‌ترین معارف

مدیریتی

در متون ناب اسلامی وجود دارد، ولی متأسفانه سستی، غفلت و خودباختگی

مسلمانان

از يك طرف و سیطره سیاه استعمارگران متجاوز از طرف دیگر، باعث غارت یا

محبوس

شدن این معارف در کتابها و دور شدن آنها از متن زندگی مردم گردیده است. به هر حال مدیریت ریشه در فرهنگ اصیل اسلام دارد و این بدین خاطر است که این علم و هنر، يك عنصر حیاتی برای حیات و بقاء جوامع است. بر این اساس مدیریت صحیح بر مسجد که متشکل از مجموعه‌ای انسانی با ویژگی‌های معنوی و مستعد است، می‌تواند به عاملی کم‌نظیر در رونق‌بخشی به مساجد دوران معاصر بدل شود.

ساختار پیشنهادی مدیریت مسجد

مدیریت کامل و حقیقی در يك مسجد، وابسته به حضور فعال و دایمی يك روحانی و عالم واقعی است. مسجد بدون امام جماعت شایسته از نظر دین، اخلاق و علم لازم، همچون خانه‌ای بدون مدیر است. روحانی به همراه هیئت امنای مسجد که متشکل از افراد متدین، علاقمند و خوش اخلاق هستند، کادر رهبری مسجد را تشکیل می‌دهند. می‌توان به این جمع، مسؤول پایگاه بسیج مسجد، مسؤول هیئت مذهبی، مسؤول کانون مسجد و خادم مسجد را نیز اضافه نمود. هر کدام از این افراد باید بر اساس شرح وظیفه‌ای که نهاد متولی امور مساجد کشور تدوین می‌کند، زیر نظر روحانی مسجد یا قائم مقام او فعالیت کنند. عناوین وظیفه هر کدام از این افراد را می‌توان در محورهای کلی زیر بیان کرد:

- ۱ . روحانی مسجد: رهبر و مدیر مسجد.
- ۲ . مسؤول بسیج مسجد یا یکی از اعضای توانمند و عالم هیئت امنای قائم مقام مدیریت.
- ۳ . مسؤول کانون مسجد: مسؤول امور فرهنگی.
- ۴ . یکی از اعضای هیئت امنای امور مناسبت‌ها (تبلیغات).
- ۵ . یکی از اعضای هیئت امنای امور مالی و تدارکات.
- ۶ . یکی از اعضای هیئت امنای امور سیاسی.
- ۷ . یکی از اعضای هیئت امنای امور ساختمان و تعمیرات و توسعه.
- ۸ . خادم مسجد: مسؤول امور نظافت و پاکیزگی و بهداشت مسجد.

- ۹ . يك نفر خواهر: مسؤول امور خواهران مسجد.
۱۰ . يك جوان شايسته: مسؤول امور نوجوانان و جوانان مسجد.

وظايف پيشنهادی مديران مسجد

۱ - شرايط و وظايف روحانی مسجد

- در عصر ما که به یمن نظام مقدس جمهوری اسلامی، اسلام عزیز که در طی قرون
متمادی آن را از صحنه زندگی اجتماعی به حاشیه رانده بودند، به همت رادمردی
کم نظیر از سلاله پاک زهراي مرضيه یعنی حضرت امام خمینی قدس سره به حاکمیت
کامل
سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... در کشور اسلامی ایران و ابهتی
شایسته در
عرصه های جهانی انجامید، نقش روحانیت و انتظارات مردم، بسیار با زمان گذشته
متفاوت است. لذا شخصیت و منش رفتاری، اخلاقی، فرهنگی و سیاسی روحانی
و نحوه
انجام رسالت و فعالیت او مورد بحث است.
در خصوص شخصیت و منش، روحانی باید شخصیتی مردمی، با سواد و
آگاه
به زمان باشد و در خصوص انجام وظايف، عواملی چند مؤثرند:
- ۱ . حضور منظم و دایمی وی.
  - ۲ . اقامه نماز غیر طولانی و صحبت کوتاه و با جاذبه و جدید و منظم.
  - ۳ . پرسش و پاسخ برای جماعت مسجد هر چند وقت يك بار.
  - ۴ . تشریح فلسفه احکام الهی و ثمرات دنیوی و اخروی آنها برای مردم.
  - ۵ . فکر و برنامه ریزی برای جذب همسایگان مسجد و دغدغه و حساسیت
و تدبیر
نسبت به خلوت یا حضور مردم.
  - ۶ . شناسایی افراد و نمازگزاران با ویژگی های خاص هر يك و بهره جستن
از
توان آنها.
  - ۷ . مراجعه به محل کار نمازگزاران و حتی کمک به آنان هر چند وقت يك بار.
  - ۸ . عیادت بیماران نمازگزار.
  - ۹ . شرکت در مجالس مختلف مردم اعم از شادی یا مصیبت.
  - ۱۰ . آشنایی به سیره و سنت نبوی و علوی و انجام آنها در حد توان.

۲ - وظایف قائم مقام مدیریت مسجد

انجام وظایف دهگانه روحانی مسجد در موارد لزوم به فراخور توان و پاسداری از امنیت و دفاع از ارزش‌ها به تناسب مسؤولیت بسیجی خود، از وظایف قائم مقام مدیریت مسجد می‌باشد.

۳ - وظایف مسئول امور فرهنگی مسجد

ترتیب دادن مباحث منظم برای خواهران، جوانان و بزرگترها و دانش‌آموزان، تشکیل کلاسهای قرآن، عربی، تقویتی برای دروسی مانند زبان خارجه انگلیسی، ریاضی و... برای تقویت دروس مدرسه از وظایف مسئول امور فرهنگی مسجد است.

امور فرهنگی مسجد، می‌تواند ضمن برنامه‌های عمومی از جمله برپایی سنت قرائت قرآن کریم، در هر شب در هنگام نماز جماعت مغرب و عشا و یا مسابقات مختلف، به تفکیک برای هر جنس و رده سنی و شغلی مختلف، برنامه داشته باشد.

بار مالی حرکت‌های فوق را می‌توان با استفاده از معلمین متدین و بسیجی که با

تخفیف لازم تدریس می‌کنند و دریافت شهریه مناسب از افراد و کمک از طریق نهادهای فرهنگی استان و یا درآمدهای مسجد که مغازه‌های تجاری دارند تأمین کرد.

برای سایر اقشار همچون کشاورز، کسبه، کارگر و... نیز آموزشهای مفید در نظر گرفته شود. همچنین در يك برنامه منظم از مسئولان مختلف فرهنگی استان، شهرستان، شهر و محله دعوت به عمل آید تا پاسخگوی سوالات مختلف نمازگزاران در مسجد باشند.

همچنین وجود يك کتابخانه غنی و روزنامه‌های مختلف در آن در داخل مسجد بسیار مؤثر است.

۴ - وظایف مسؤول امور تبلیغات و مناسبت‌ها

دعوت از افراد هنرمند و علاقمند، ایجاد جاذبه لازم برای جذب افراد به مسجد، استفاده از ابزار و رسانه‌های صوتی و تصویری، برگزاری مناسبت‌های مختلف در مسجد

از وظایف مسؤول امور تبلیغات و مناسبت‌ها است. نکته بسیار مهم آن است که از يك سو با عنایت به لحاظ گسترش حجم رسانه‌های تبلیغی، تلویزیون، رایانه، اینترنت و سایر رسانه‌ها، برنامه جشن‌ها و مناسبت‌های مسجد باید به حدب جذاب باشد که انگیزه حضور در مسجد فراهم شود و از سوی دیگر، مناسبت‌ها حتی‌المقدور از حالت کلیشه‌ای و تکراری خارج شود و با تغییر دکور و جایگاه مراسم و سخنران و برنامه‌ها و عوامل اجرا و تأثیر آنها در رفع مشکلات مسجد و محله حالتی جذاب به آنها داده شود.

۵ - وظایف امور مالی و تدارکات مسجد

تأمین امکانات و هزسنه مناسبت‌ها، برنامه‌های طویل‌المدت فرهنگی، و مخارج مختلف بهداشتی، سوختی و نگهداری مسجد و... تهیه منابع مطمئن و دایمی مالی و اتخاذ تدابیر لازم برای کسب در آمد به شکل ممکن شرعی از اهم وظایف مسؤول امور مالی و تدارکات مسجد است. فعالیت چشمگیر و مؤثر سایر بخش‌های مسجد، به فعالیت‌های امور مالی وابسته است. از جمله اموری که می‌توان در تأمین منابع مالی انجام داد:

۱. شناسایی افراد خیر محل برای مقرر کردن، يك منبع دایمی مالی برای مسجد.

۲. بهره‌برداری مناسب و حتی تبدیل بخشهایی از مسجد به امور درآمدزا با رعایت حرمت مسجد و لحاظ کردن مسایل شرعی.
۳. افتتاح شماره حساب برای مسجد و اعلام آن.
۴. دریافت وجوهی از افراد که مراسم خود را در مسجد، بر پا می‌کنند.

۶ - وظایف مسؤول امور سیاسی مسجد

بالا بردن آگاهی و معرفت سیاسی اقشار مختلف مردم، تبیین مفهوم واقعی سیاست و آشکار نمودن شگردهای سیاست‌بازان داخلی و خارجی، تحلیل وقایع و رویدادهای سیاسی، ارائه اخبار سیاسی در تابلو اعلانات داخل مسجد، معرفی

خدمتگزاران گمنام، تشریح ابعاد سیاسی اسلام و برنامه‌های دشمنان انقلاب به‌طور مستند، ارایه سلسله مباحث سیاسی با دعوت از سخنرانان به منظور حفظ گوهر ناب و بی‌بدیل حکومت اسلامی، و جلوگیری از تبدیل آن به يك نظام سکولار از وظایف مسئول امور سیاسی مسجد است. متأسفانه اسم امور سیاسی و اشتغال به آن، بد نام شده، در عرف جامعه نوعی گناه و انحراف تلقی می‌شود! امام امت، با این تفکر که تدین را با سیاست در تضاد می‌بیند، مبارزه نمود و بر گفتار نغز شهید آیت‌الله مدرس که سیاست ما عین دیانت ماست و دیانت ما عین سیاست ماست، در گفتار و عمل تأکید نمود. در شرایط کنونی کشور فعالیت سیاسی مساجد يك ضرورت حیاتی است! امروزه وجود يك مسجد آشنا به سیاست و دارای يك برنامه سیاسی می‌تواند پشتیبان محکمی برای نظام اسلامی باشد و در جهت شبه‌زدایی، رفع اتهامات، خنثی نمودن شایعات و مباحث بی‌مبنا نسبت به نظام، روحانیت و حزب‌الله، گام‌های مؤثری بردارد.

۷ - وظایف خادم مسجد

نظافت و امور بهداشتی مسجد، عطرآگین نمودن و زیبا سازی، توأم با مهربانی و عطوفت با جوانان و نوجوانان و رعایت اخلاق اسلامی از وظایف خادم مسجد است.

۸ - وظایف امور خواهران مسجد

انجام کلیه امور خواهران و سهم ساختن آنان در انجام کارهای مسجد با رعایت حدود شرعی از وظایف امور خواهران مسجد است. برای تحقق این امر می‌توان با انتخاب يك خواهر علاقمند و توانا، از نقطه نظرات زنان در این زمینه مطلع شد.

۹ - وظایف امور نوجوانان و جوانان مسجد

جذب، نگهداشت و تربیت سازنده و اسلامی نوجوانان و جوانان و برنامه‌ریزی خاص برای آنها از وظایف امور نوجوانان و جوانان مسجد است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در شرایط کنونی جهان که افراد در محاصره اطلاعات و شیوه‌های رنگارنگ برای جذب

و سرگرمی هستند، مسجد بدون مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح، نمی‌تواند صرفاً با نصیحت و حرف، زمینه جذب و نگهداشت آحاد جامعه را فراهم کند. در پایان تذکر این نکته لازم است که با تأمین منابع مالی و آرایه برنامه‌های

جذاب

و مفید، می‌توان مساجد را رونق بخشید.

امید که با الطاف خداوند تبارک و تعالی و برنامه‌ریزی نهادهای ذیربط،

مساجد کشور در هر کوی و برزن از درخشش و تابندگی در ابعاد مختلف بهره‌مند شوند.